

Gnosis on vuoden 2019 rajatietokirja

NOVEMBER 20, 2020

KIRJAILIJANBLOGI

Kirjoittaja: Tea Holm, teologian maisteri ja filosofian tohtori

Kirja *Gnosis: Löytöretkiä sisimpään itseän* (Pentti Tuominen) haastaa lukijan pohtimaan alkukirkon teologisia perusteita ja kristinuskon historiallisia kehityskulkuja. Teologina kirja kiinnosti minua kovasti.

Kyseessä on ensimmäinen suomeksi kirjoitettu kokonaisesitys gnostilaisesta filosofiasta ja ajattelusta sekä sen historiasta.

Gnostilaisen Seuran tunnuskuva, valkoinen joutsen, sulkee siipiensä suojaan pienen poikasen muodostaen ympyrän (elämänpyörä), josta pää (sielun vertauskuva) tähyää kohti valoa. Se on rakkauden vertauskuva, symboli, joka kuvaa myös sisäisen itsen löytämistä.

TEKIJÄSTÄ

Pentti Tuominen (s. 1942) on suomalainen tietokirjailija ja luennoitsija sekä mystikko ja gnostikko. Hän on koulutukseltaan yhteiskuntatieteilijä. Tuominen on toiminut suomalaisissa vapaamuurarijärjestöissä aktiivisesti 1980-luvulta.

Gnostilaisuuteen hän alkoi perehtyä 1990-luvun puolivälissä ja oli perustamassa vuonna 2009 Suomeen Gnostilaista Seuraa, jonka puheenjohtajana hän on toiminut alusta pitäen. Tietokirjailijana hänen kiinnostuksenkohteitaan ovat antiikin filosofia, uskontojen historia, gnostilaisuus, hermetismi ja esoteerinen mystiikka kuten vapaamuurarius ja ruusuristiläisyys.

GNOSTILAIUUTTA ON TUTKITTU MYÖS SUOMESSA

Kuulin gnostilaisuudesta eksegetiikan opinnoissani teologisessa tiedekunnassa 2000-luvun alussa. Se oli vain pintaraapaisu aiheeseen. Jo silloin pohdin sitä, miten se haastaa käsityksemme kristinuskosta. Vai haastaako se?

Toisinaan myös gnostilaisena pidetty Tuomaan evankeliumi on ajoitettu suunnilleen samaan aikaan kuin kanonisoidut evankeliumit tai aikaan niitä ennen (!) Tutkijat ovat ajoituksesta eri mieltä. Mutta muuttaako "Tuomas" kristinuskoa radikaalisti?

Gnosis selostaa gnostilaisuuden historiallisia vaiheita ja mahdollisia polkuja "saman vuoren huipulle" sekä gnostilaisen ja gnostikon välistä eroa. Haastavaksi aiheen käsittelyn tekee se, että gnostilaisuuden käsite kätkee sisäänsä niin paljon. Käytetyt käsitteet onkin määriteltävä tarkoin, tutkimusteknisistä syistä.

HENKISTÄ ETSINTÄÄ VAI JOTAIN MUUTA

Gnosis mielletään henkiseksi etsinnäksi sanan laajassa merkityksessä. Ihminen on aina etsinyt itseään ja opetellut tuntemaan todellisuuden luonnetta vastatakseen kysymykseen omasta olemassaolostaan. Myös tiede tutki maailmaa näistä lähtökohdista.

Tuominen esittää asiantuntevasti melko vakuuttavaa aineistoa gnostilaisuuden egyptiläisestä alkuperästä, vaikka lukija temmataankin mukaan kuvitteellisella kertomuksella muinaisen Egyptin mysteerivihkimyksellä. Se on Elisabeth Haichin kirjasta *Vihkimys*. Valinta on toimiva, ja aikamatka menneisyyteen voi alkaa.

Gnostilaisuus oli kristinuskon kanssa kilpaileva uskonto, joka tunnettiin jo ennen Jeesusta. Se kilpaili paavalilaisen teologian kanssa ja tulkitsi Jeesus-liikettä. Se päättyi myös alkukirkon haastajaksi. Kyseessä oli paitsi Egyptin gnostilaisuus myös varhaiskristillisyyden gnostilainen tulkinta. Kirkkoisät, kuten Irenaeus, ei ollut sitä valmis hyväksymään.

POHDINTOJA

Jumalallisen itsen etsintä näkyy useissa uushenkisissä suuntauksissa. Kaiken ykseys ja pyyteeton rakkaus (lähimmäisenrakkaus) sekä jumaluus itsessä (jumalkipinä) liittyvät gnostilaisuuden perusteisiin, samoin kuin jälleensyntyminen sen kulmakivenä.

Uushenkisyys onkin samaa jatkumoa muun esoterian, kuten teosofian, kanssa. Gnostilaisuudesta löytyy yhtymäkohtia esoteerisiin suuntauksiin. Kirja *Gnosis* ei ole akateeminen tutkimus, mutta se toimii teoreettisena työkaluna sen lisäksi, että se tulkitsee historiaa uusgnostilaisuuden näkökulmasta.

Jeesuksen sukupuolten välistä tasa-arvoa edustavat opetukset kuin myös hänen viittauksensa tiedon avaimeen saavat gnostilaissävyyisen selityksensä, miksei myös tieteellisen, mutta tietyn varauksin, *Gnosis*-kirjassa. Zarathustralaisuuden vaikutus kristinuskoon on huomioitava, samoin kuin kulttuurisosiologiset selitykset.

Tämä kirja saa kysymään, onko totuus sama jokaiselle.

Jeesus ei toiminut tyhjiössä. Faktojen pohjalta Egypti nousee ylitse muiden, kun veikataan gnostilaisuuden ja jopa Jeesuksen tiettyjen opetusten alkuperää. Toki asia vaatii paljon lisätutkimusta.

Dosentti Risto Uro on todennut: *"Tuomas paljastaa, että varhaiset kristityt tulkitsivat Jeesuksen sanomaa toisella tavoin kuin pelkästään kanonisten evankeliumien pohjalta on pääteltävissä ja ettei tämä tulkinta ole välttämättä yhtään sen "epäperäisempi" kuin Uuden testamentinkaan välittämä. Jotkut uskovat, että kuvamme kristinuskon synnystä muuttuisi hyvinkin radikaalisti, jos vain Tuomas otettaisiin kyllin vakavasti."* (Lähde: Jos Tuomas olisi viides evankeliumi)